

Заброда Дар'я Євгенівна

здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Корсунська Вікторія Валентинівна

старший викладач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВО

Лідер, дуже гучний вислів про людину, який ми можемо використовувати у діалогах між собою, описуючи якусь особистість. Прояв лідерських якостей спостерігається вже з дошкільного віку. Вихователі, психологи та інші працівники закладів освіти, спостерігаючи за дитячим колективом, можуть одразу сказати, яка дитина має лідерські здібності.

Для більшого розуміння поняття феномена лідерство, ми розглянули теоретичний погляд античних філософів: Аристотеля, Платона, Гегеля та інших. Отже, в період античності існувала думка, що володіти лідерськими якостями могли лише політики та державні управлінці. На думку Аристотеля лідер повинен мати такі якості як розсудливість, доброта, бажання допомагати іншим тощо. Завдяки даним рисам можна зробити описовий образ людини з лідерськими якостями. На думку Платона лідера можливо одразу виявити за такими ознаками як філософський погляд, розуміння військової справи, наявність рис ділової людини. А на думку Гегеля лідер – це та людина, яка може вести за собою інших та брати відповідальність за свої дії.

Якщо звернутися до Стародавнього Сходу, а саме Китаю, то можна побачити, що вчені мужі розглядали лідерство як прояв особливих якостей правителів. Про це говорили мислителі та філософи Конфуцій, Лао-цзи, Гуань-цзи та ін. Засновник даосизму Лао-цзи вважав, що «найкращі вожді ті, існування яких народ не помічає». Феномен лідерство у далекому буржуазному

суспільстві вивчали Т. Карлей та Р. В. Емерсон. На думку соціолога та кримінолога Ж. Г. Тарда «лідер – це той, хто вміє прописувати закони соціального життя».

З. Фройд у своїй роботі «Psychology and the Analysis of the Ego» висловив свій погляд на лідерство. Він говорив, що все те, що витиснене може перетворюватися у прагнення бути лідером. Якщо розглядати схему З. Фрейда стосовно лідерства, то суспільство постійно буде мати потребу в тій особистості, яка зможе керувати та бути головною [3]. Він розглядає лідерство як сублімацію (концентрацію на найвищому рівні) так зване лібідо – це як компенсація низької самооцінки особистості. За А. Адлером бути лідером, або навіть мати бажання бути їм – це прояв бажання компенсувати свою не повноцінність [2].

Багато уваги дослідженню лідерства та лідерських якостей у дітей шкільного віку приділяли наступні психологи: І. П. Волков, К. О. Ганцева, В. Д. Гончаров, І. С. Кон, Б. Д. Паригін та ін. У наш час тема лідерства має продовження. Такі вчені як А. Г. Залевська, О. М. Капіренкова, В. А. Павлова, Т. Ш. Тажутдінова, О. Л. Уманський окрім теоретичного вивчення зробили практичний внесок, розробили методики та програми для педагогічних працівників з метою формування у дітей дошкільного віку лідерських якостей [1].

На даний час нам відомі декілька теорій лідерства. Наприклад, «Теорія рис або теорія лідерських якостей». Вона ґрунтується на використанні властивостей та особистісних характеристиках лідерів. Психологічні якості: інтелектуальні здібності, гострий розум, впевненість в собі, активність, енергійність, ініціативність, вміння підкоряти своїй волі тощо. Відповідно до Теорії лідерства Р. Стогділла та Р. Манна лідер мав особливі характерні постулати: лідери народжуються, найкращі керівники володіють загальним набором особистісних якостей тощо. Теорія лідерства Р. Стогділл спрямована на здійснення впливу на групову активність, спрямованого для досягнення мети. Він визначив п'ять лідерських якостей: розум та інтелектуальні

здібності, перевага над іншими, впевненість в собі, активність та енергійність, знання своєї справи. Р. Манн дійшов висновку, що лідер повинен володіти такими якостями як інтелект, здатність до адаптації, екстравертність, здібність впливати на людей, відсутність консерватизму, розум та сприйнятливність.

Поведінкові моделі лідерства. До них відносяться теорія «Х» та «У» Д. Мак-Грегора, теорія лідерства К. Левіна, континуум стилів керівництва Р. Лайкерта, Менеджерська (управлінська) решітка Р. Блейка і Д. Моутана, теорія Е. Фляйшмана та Е. Харріса та ін. Дослідники розрізняють можливу поведінку лідера: поведінка лідера орієнтована на задоволення потреб працівників, турбота про їх розвиток; поведінка лідера орієнтована на виконання виробничих завдань, не зважаючи на потреби та інтереси підлеглих.

Ситуаційна теорія лідерства. Ця теорія полягає у тому, що лідерство є продуктом ситуації. «Імовірна модель лідерської ефективності» Ф. Фідлера враховує фактори: відносини між керівниками і членами колективу; структурна завдання (звичність, чіткість); дотримання посадових повноважень. Використання методів переформування груп за критерієм особистої сумісності, перепроєктування завдань на менш структуровані, модернізація посадових обов'язків керівника сприяє підвищенню загального рівня керівництва.

Теорія «життєвого циклу» П. Херсі та К. Бланшара містить ідею, що ефективність стилю керівництва залежить від «зрілості» виконавців (прагнення до досягнення мети, відповідальність за свою поведінку, рівень освіти, досвід роботи).

Модель «шлях – мета» Т. Мітчела і Р. Хауса вказує на застосування стилю керівництва в залежності від ситуації. Використовуються три прийоми впливу на підлеглих: очікування від підлеглого; надання підтримки та усунення факторів, що заважають; направлення зусиль підлеглих для досягнення мети; задоволення потреб підлеглих в межах компетенції керівника; задоволення потреб підлеглих після досягнення мети.

Модель прийняття рішень В. Врума, Ф. Йеттона, А. Яго. Ця модель визначає найбільш ефективний стиль лідера в залежності від конкретної ситуації. При цьому, один керівник може використовувати декілька стилів управління. Вона зорієнтована на один аспект поведінки лідера – залучення співробітників до процесу прийняття рішення.

Ф. Вудс відстежуючи генезис королівських династій 14 націй за десять століть, дійшов висновку, що форма правління залежить від здібностей (який лідер, такий і народ). Лідером може бути особистість, яка має великий талант, що не кожному під силу. Стосовно виховання лідера, то характер загартовується завдяки життєвим подіям та досвіду. Думка М. Вебере де що схожа з думкою Ф. Вудса, бо лідер, який не має харизму, не зможе вести за собою людей та доносити свою думку так, щоб кожен зміг фактично зрозуміти.

Погляд Р. Кетелла був зовсім інакшим. На його думку, лідерство закладається ще в дитині, у колисковому періоді немовляти, де родина, оточення, навколишнє середовище впливають на розвиток лідерських якостей дитини. Наприклад, дитина повинна мати такі якості як допитливість, бажання бути першим, активність, впевненість тощо. В цілому комплекс якостей, актуальних для особистості лідера, варіюється в залежності від сфери життєдіяльності, а з ускладненням завдань, що стоять перед лідером, розширюється і спектр навичок, якими він повинен володіти як лідер.

У 1928 році Г. Персон висунув гіпотезу, що кожна ситуація визначає ті чи інші якості, які край необхідні лідеру. Ефективні дії в нових умовах, або події, які характеризують особистість та які в особливому випадку можуть бути визначені як лідерські, є продуктом досвіду індивіда в попередніх ситуаціях. А Дж. Хоманс, Дж. Хемфілл, Р. Стогділл, С. Еванс та інші зробили спробу створити операційну модель лідерства (Теорія «очікування – взаємодії»).

Типологією лідерства займався психолог Л. Кларк, який виділив три типи лідерів: 1) популярні лідери, які мають вплив завдяки своєму унікальному поєднанню якостей особистості або своїх унікальних здібностей; 2) груповий

лідер досягає наміченої мети через взаєморозуміння членів своєї групи; 3) локальний лідер з'являється в конкретній ситуації, коли колектив потребує в підтримці та керівництві.

На думку Є. С. Кузьмін лідерство можливо було виявити лише як внутрішню психологію людини та вміння організуватися, а також знаходити підхід до великого колективу. На думку Є. С. Кузьміна та Б. Д. Паригіна лідерство і керівництво – це персоніфіковані форми соціальної взаємодії та інтеграції всіх механізмів і способів соціально-психологічного впливу для досягнення максимального ефекту в груповій діяльності, та поставленої мети.

Якщо феномен лідерства за своєю природою пов'язаний, перш за все, з регулюванням міжособистісних відносин, що мають неоформлений характер, то керівництво є носієм функцій і засобом регулювання офіційних (оформлених) відносин в рамках соціальної організації.

Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що кожна з теорій дійсно підтверджує риси характеру справжнього лідера. Лідерство – це здатність особистості впливати як на оточення, так і на іншу особистість, спрямовуючи зусилля для досягнення мети. Лідер – це не просто набір певних якостей та особливих рис людини, це певний спосіб життя.

Список використаних джерел:

1. Ануфриенко Л. В. История изучения лидерства в мировой психолого-педагогической науке. / Весник ПГУ. Серия Е. 8, 2012.
2. Клейменова А. Историческое развитие изучение феномена лидера. / Аналитика культурология. Электронное научное издание. Вып. 1 (28) 2014.
3. Павличко Е. Психодинамика лідера. / Блог. Лідерство. Експертиза. 03.10.2016.